

CZU: 343.123.12

CARACTERISTICA CONDUITEI AGENTULUI SUB ACOPERIRE ÎN ACTIVITATEA SPECIALĂ DE INVESTIGAȚIE

*Artiom ENI**Universitatea de Stat din Moldova*

Lupta efectivă împotriva criminalității a constituit un scop important al oricărui stat în diferite perioade istorice. La moment, scopul respectiv își menține actualitatea, având în vedere dinamica fenomenului criminalității, care se manifestă sub diferite forme și cuprinde arealul transnațional. Astfel, statele întreprind la nivel național și comunitar eforturi însemnate în vederea prevenirii și combaterii infracțiunilor prin prisma politicii penale, pentru a proteja valorile sociale consacrate și ocrotite prin lege. Infracțiunea ca fenomen antisocial este prevenită și combătută de către organele de resort prin intermediul unor măsuri coercitive. În acest sens, o atenție deosebită urmează a fi concentrată asupra investigației sub acoperire și, propriu-zis, agentului sub acoperire, care are menirea de a releva faptele infracționale. În studiul prezentat *infra* sunt abordate, prin metoda logică și deductivă, aspecte actuale privind conduita agentului sub acoperire ce trebuie manifestată în procesul de culegere a datelor cu privire la infracțiune, pentru ca în rezultat să determinăm limitele admisibile ale activității acestuia, precum și să fixăm anumite reguli comportamentale ale agentului, astfel încât acțiunile lui să fie compatibile cu garanțiile unui proces echitabil și nu ar genera provocări la comiterea de infracțiuni.

Cuvinte-cheie: agent sub acoperire, conduită, investigație sub acoperire.

THE CHARACTERISTICS OF THE UNDERCOVER AGENT CONDUCT IN THE INVESTIGATION ACTIVITY

The effective fight against crime has been an important goal of any state during various historical periods. At the moment, this purpose maintains its timeliness, taking into account the dynamics of the phenomenon of crime, which manifests itself in various forms and encompasses the transnational area. Thus, states undertake at both national and community level, significant efforts to prevent and combat crimes through criminal policy in order to protect the social values, enshrined and protected by the law. The offense as an antisocial phenomenon is prevented and countered by the competent bodies through coercive measures. In this respect, particular attention should be focused on the undercover investigation and, indeed, on the undercover agent, that is meant to reveal criminal offenses. In the study presented below, by the logical and deductive method, are analyzed current aspects of the undercover agent's conduct that must be manifested in the process of collecting data on the offense in order to determine the admissible limits of its activity, certain behavioral rules of the agent, so that his actions are compatible with the guarantees of a fair trial and would not pose challenges for the commission of crimes.

Keywords: undercover agent, conduct, undercover investigation.

Introducere

Reglementările naționale nu prevăd reguli cu privire la conduita agentului sub acoperire în cadrul realizării investigației sub acoperire, decât doar faptul că i se interzice să provoace comiterea de infracțiuni, ceea ce nu este suficient pentru a da o caracteristică amplă a comportamentului agentului pe durata îndeplinirii acestei măsuri.

Conduita agentului sub acoperire, care înglobează în sine regulile de comportament ale agentului în activitatea specială de investigație, face parte din categoria tacticii și metodicii de investigație sub acoperire. În consecință, în primul rând urmează să definim conceptul de investigație sub acoperire și cel de agent sub acoperire, pentru a elucida toate particularitățile conduitei acestui subiect în procesul de acumulare a datelor despre infracțiune.

Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr.122-XV din 14.03.2003 (în continuare – CPP RM) și Legea privind activitatea specială de investigație, nr.59 din 29.03.2012, nu definesc noțiunea de investigație sub acoperire, ci doar prevăd anumite particularități ale respectivei măsuri speciale de investigație și ale subiectului care o îndeplinește. Astfel, potrivit art.136 alin.(1) CPP RM, investigația sub acoperire se autorizează pe perioada necesară pentru a descoperi faptul existenței infracțiunii [1]. Iar conform alin.(5) al aceluiași articol investigatorul sub acoperire culege date și informații, pe care le pune, în totalitate, la dispoziția procurorului care a autorizat măsura specială de investigații.

În sensul art.138 alin.(10) din CPP RM, investigația sub acoperire presupune strângerea de date și informații cu privire la săvârșirea unei infracțiuni de o persoană cu o altă identitate decât cea reală [2]. Dispoziția legală enunțată definește *stricto sensu* investigația sub acoperire ca măsură specială de investigație.

Rezultate și discuții

Noțiunea „investigator sub acoperire” este preluată din conceptul anglo-saxon (*undercover investigator or agent*), având în linii generale aceeași conotație, respectiv – de a se infiltra și a lucra cu sau printre cei ce urmează a fi observați în legătură cu furnizarea de informații, date, indici sau probe [3, p. 243]. Investigatorul sub acoperire la nivel comunitar se mai numește agent sub acoperire.

Măsura sub formă de investigație sub acoperire nu este o noutate pentru activitatea specială de investigație. În Legea privind activitatea operativă de investigații, nr.45-XIII din 12.04.1994 (abrogată prin Legea privind activitatea specială de investigație, nr.59 din 29.03.2012), era prevăzută o măsură similară, și anume: *infiltrarea operativă în organizațiile criminale a colaboratorilor titulari din subdiviziunile operative și a persoanelor care colaborează în mod confidențial cu organele care exercită activitate operativă de investigații, utilizând acte de identitate și alte documente de acoperire*.

Infiltrarea operativă în organizațiile criminale reprezintă introducerea unui colaborator titular sau a unei persoane care colaborează în mod confidențial cu organele investigativ-operative în mediul infracțional (grup, organizație criminală) sau la obiective (întreprinderi, organizații, instituții) în scopul colectării informațiilor despre persoane, fapte și împrejurări de interes operativ și al îndeplinirii altor misiuni operative în vederea realizării sarcinilor activității operative de investigație. Infiltrarea operativă posedă un caracter complex, îmbrăcând forma unei operațiuni speciale ce include măsuri organizaționale, tactice, tehnice, materiale de investigație operativă, de securitate etc., precum și de perfectare a actelor de identitate necesare și a altor documente de acoperire. Operațiunea specială de infiltrare operativă se realizează pe etape, fiind precedată de desfășurarea altor măsuri operative de investigații, precum chestionarea, culegerea de informații, urmărirea, experimentul operativ și, după caz, alte măsuri necesare infiltrării operative [4, p.228].

Tot în literatura de specialitate autohtonă se menționează particularitatea distinctă a acestei măsuri – *infiltrarea conspirată* [5, p.34]. Astfel, potrivit sursei citate, investigația sub acoperire reprezintă o măsură specială de investigații, a cărei realizare este bazată pe infiltrarea conspirată a ofițerului subdiviziunii specializate (sau a confidentului) în structurile criminale sau în rândurile funcționarilor unor organizații, firme, întreprinderi etc., în scopul culegerii datelor și informațiilor despre persoanele, faptele și circumstanțele care prezintă interes din punctul de vedere al activității speciale de investigații, influenței asupra unor persoane, precum și în scopul participării conspirate la alte acțiuni ce țin de soluționarea (sau de crearea condițiilor pentru soluționarea) sarcinilor activității speciale de investigații.

Potrivit doctrinei de specialitate din Federația Rusă, *infiltrarea operativă* reprezintă o măsură operativă de investigație ce constă în pătrunderea conspirată (în baza unei legende) a ofițerului operativ sau a confidentului în mediul criminal sau în alte obiecte, în scopul obținerii informației tănuite ce prezintă interes operativ, documentarea acesteia, precum și de a influența anumite persoane la luarea deciziilor [6].

Infiltrarea operativă urmează a fi considerată nu doar în sens restrâns, ca un proces de infiltrare, penetrare în scopul strângerii informației, dar și ca rezultat intermediar sau finit în următoarele modalități:

- fortificarea poziției în obiectul de infiltrare;
- accesul la informația ce prezintă interes operativ;
- crearea circumstanțelor ce contribuie la obținerea informației de către persoanele infiltrate;
- efectuarea măsurilor de căutare și cercetare;
- identificarea persoanelor și faptelor ce prezintă interes operativ;
- stabilirea contactului (relațiilor de încredere) cu anumite persoane identificate;
- culegerea informației operative;
- efectuarea altor măsuri în scopul soluționării sarcinilor AOI [7, p.360].

Infiltrarea operativă poate fi realizată prin următoarele două modalități:

1) *introducerea confidentului* (ofițerului operativ sau a colaboratorului) în obiectul de interes operativ sau în mediul apropiat acestuia;

2) *racolarea (recrutarea) agentului* din membrii obiectului de interes operativ [8, p.88].

Etapele racolării sunt următoarele:

- 1) studierea clandestină a persoanei;
- 2) verificarea informației colectate;

- 3) identificarea sau crearea unei baze de recrutare ori găsirea unei modalități de consolidare a acestei baze;
- 4) stabilirea relațiilor confidentiale;
- 5) implicarea treptată într-o cooperare secretă sau după evaluare și verificare, propunerea directă de recrutare și începerea pregătirii recrutului [9, p.212].

În acest sens, sunt aplicate anumite modalități de racolare, în dependență de caz. Aici, modalitățile de racolare reprezintă „totalitatea mijloacelor de influență fizică sau morală asupra unei persoane pentru a o implica într-o cooperare secretă în rolul unui agent”. Există trei metode de a exercita presiuni asupra unei persoane: metoda *convingerii*; metoda *sugestiei*; metoda *constrângerii* [9, p.212].

Doctrina americană distinge între noțiunile „*undercover techniques*” (tehnici sub acoperire), „*intelligence techniques*” (tehnici informative) și „*detection techniques*” (tehnici de identificare), specifice competențelor polițienești. *Tehnicile sub acoperire* sunt folosite când o persoană este bănuită de participare la activități infracționale fără însă a fi dovedită comiterea unei fapte penale, tocmai în vederea descoperirii acelor probe sau mijloace de probă care să conducă la stabilirea implicării acesteia în faptele cercetate. *Tehnicile informative* sunt folosite când nu există indici de identificare a unui suspect și a circumstanțelor comiterii unei infracțiuni. Aceste metode sunt îndreptate spre culegerea de informații din mediul de relații criminogen, din identificarea unor elemente comune între infracțiunile comise într-o anumită perioadă sau zonă de interes, din analiza modului de operare specific grupurilor de crimă organizată. *Tehnicile de identificare* sau descoperirea autorului sunt folosite când o infracțiune a fost comisă, dar suspectul nu a fost identificat sau identificarea nu s-a realizat cu precizie [3, p.244].

Ad litteram, investigația sub acoperire poate fi definită ca o activitate complexă de culegere a datelor și informațiilor de către un subiect cu o altă identitate decât cea reală, care se infiltrează în mediul interesat, fie cifrează scopul când intră în contact cu anumite persoane, în scopul stabilirii indicilor unei infracțiuni.

Infiltrarea (penetrarea informativă), potrivit literaturii de specialitate, reprezintă „introducerea dirijată de către lucrătorul serviciului de informații a sursei umane în locul, mediul sau pe lângă persoana de unde trebuie obținute informații importante” [10, p.175].

În materia securității naționale, tehnicile și metodele de infiltrare a surselor de informații umane sunt apărutul exclusiv al organelor de stat din domeniul securității naționale, supuse regulilor interne, dintre care secretizarea este cea mai importantă. În astfel de activități sunt utilizate legende, combinații informativ-operative, dezinformări care constau dintr-un ansamblu de măsuri ce se întreprind pentru disimularea sau secretizarea unor acțiuni, derutarea unor persoane, prevenirea unor evenimente negative cu implicații în clarificarea unor cazuri, precum și manipularea suspectilor, pentru a-i determina să facă greșeli prin care să se demaște [10, p.176].

O altă trăsătură specifică măsurii analizate, ce rezultă din termenul „*sub acoperire*”, este desfășurarea activității sub o altă identitate decât cea reală, așa cum a fost definită în legislația și doctrina română. Investigatorul sub acoperire a fost definit în doctrina penală ca o persoană ce acționează sub o altă identitate decât cea reală, care cercetează minuțios și sistematic, în scopul descoperirii datelor privind existența unei infracțiuni sau pregătirea comiterii acesteia, precum și a persoanelor care au săvârșit-o sau urmează să o săvârșescă [11, p.8].

Însă, cifrarea identității persoanei ce acționează sub acoperire nu este obligatorie în toate cazurile de infiltrare. În special în practica Republicii Moldova, în dependență de circumstanțele obiectului de infiltrare și personalitatea subiectului ce urmează a fi infiltrat, este oportună infiltrarea sub nume real, cifrându-se scopul introducerii funcționarului în instituție, organizație sau alt mediu.

În circumstanțe anumite, în mod special când infiltrarea prezintă anumite dificultăți, iar în mediul obiectului de interes operativ sunt persoane care sunt disponibile să colaboreze confidențial, sau colaborează confidențial, procedeul de infiltrare este substituit cu racolarea agentului sub acoperire pentru îndeplinirea anumitor activități în baza ordonanței procurorului.

Prin urmare, particularități distincte ale măsurii investigației sub acoperire sunt:

- a) conspirarea identității subiectului abilitat cu investigarea unui caz, fie
- b) conspirarea scopului acțiunilor, prin ordonanța procurorului.

În acest caz, infiltrarea poate fi făcută cu *schimbarea identității* persoanei, fie cu *identitatea reală* a acesteia sau prin *racolarea* persoanei din mediul criminogen ori din mediul de interes operativ, *autorizată de către procuror*.

În literatura de specialitate au fost menționate alte trei caracteristici esențiale ale *operațiunii sub acoperire*: **secretul** (agentul disimulează calitatea sa de polițist sau de terț care lucrează pentru poliție); **viclenia** (agentul

construiește un scenariu în scopul de a câștiga încrederea unei persoane, în vederea constatării unei infracțiuni sau strângerii de informații referitoare la o infracțiune); **interacțiunea** [3, p.243].

În cadrul măsurii analizate se aplică, de regulă, **metoda legendării**. Legenda, în materia siguranței statului, a fost definită ca „scenariu fictiv transmis de ofițer unui civil, cu scopul de a conspira acțiuni sau persoane care acționau sub acoperire. De regulă, legenda era pregătită ca variantă de retragere în cazul eșuării unei tentative de recrutare și se consemna în raportul cu propunerea de includere a persoanei în rețeaua informativă” [12].

Măsura sub formă de investigație sub acoperire presupune strângerea de date și informații prin acțiuni care în esență sunt alte măsuri speciale de investigații, precum:

- chestionarea;
- culegerea informației despre persoane și fapte;
- identificarea persoanei;
- urmărirea vizuală;
- controlul transmiterii sau primirii banilor, serviciilor ori a altor valori materiale sau nemateriale pretinse, acceptate, extorcate sau oferite;
- livrarea controlată;
- colectarea mostrelor pentru cercetarea comparată;
- cercetarea obiectelor și documentelor;
- achiziția de control;
- cercetarea domiciliului și/sau instalarea în el a aparatelor ce asigură supravegherea și înregistrarea audio și video, a celor de fotografiat și de filmat;
- supravegherea domiciliului prin utilizarea mijloacelor tehnice ce asigură înregistrarea;
- interceptarea și înregistrarea comunicărilor și imaginilor;
- monitorizarea conexiunilor comunicațiilor telegrafice și electronice;
- monitorizarea sau controlul tranzacțiilor financiare și accesul la informația financiară.

Forma investigației sub acoperire. Prin caracterul său, investigația sub acoperire poate fi realizată numai prin formă *secretă și cifrată*.

Felurile investigației sub acoperire. În dependență de calitatea subiectului infiltrării operative, această măsură specială a fost clasificată în doctrina rusă după cum urmează:

- infiltrarea operativă a ofițerilor operativi ce activează confidențial în subdiviziunile operative ale organelor afacerilor interne cu cifrarea apartenenței departamentale a acestora;
- infiltrarea operativă a ofițerilor operativi din subdiviziunile operative ale organelor afacerilor interne ce exercită atribuțiile profesionale în mod deschis;
- infiltrarea operativă a persoanelor ce colaborează confidențial cu subdiviziunile operative ale organelor afacerilor interne;
- obținerea confidentului din anturajul persoanelor, membri ai grupărilor criminale organizate [13].

După termenul desfășurării, infiltrarea operativă poate fi:

- de scurtă durată (de la câteva ore până la câteva zile);
- de lungă durată (de la câteva luni până la câțiva ani) [13].

Investigația sub acoperire, fiind o măsură specială complexă, presupune realizarea următoarelor etape: *pregătirea; infiltrarea; investigația propriu-zisă; încetarea investigației și/sau retragerea agentului sub acoperire*.

Pregătirea include următoarele acțiuni, menționate în doctrină:

- concretizarea sarcinilor;
- aprecierea situației operative a condițiilor în care se va realiza măsura planificată;
- elaborarea conceptului operativ al operațiunii;
- calcularea și obținerea forțelor și mijloacelor necesare;
- repartizarea rațională a obligațiilor între participanții implicați;
- adoptarea și confirmarea deciziei privind infiltrarea operativă;
- întocmirea planului de infiltrare;
- crearea unui sistem de dirijare și control a operației planificate;
- înaintarea sarcinilor concrete executorului (executorilor);
- organizarea pregătirii executorului (executorilor) privind soluționarea sarcinilor stabilite;
- organizarea legăturii cu persoana infiltrată;

- organizarea asigurării tehnico-materiale și finaciare a operațiunii;
- verificarea abilităților executorului privind realizarea obligațiilor stabilite [13].

Planul privind infiltrarea operativă poate conține: scopul și sarcinile; legenda și linia de comportare a persoanei infiltrate determinată de o posibilă imitare a unei fapte penale; asigurarea cu documente de acoperire; locul, timpul și procedeele tactice ale infiltrării; măsurile de cifrare și protecție a persoanei infiltrate, precum și alte chestiuni în funcție de scopul și sarcinile infiltrării [13].

În acest sens, în doctrina română s-a menționat că agentul infiltrat (operatorul) va fi informat în legătură cu problema care se urmărește, misiunea pe care o are de executat și i se vor furniza toate informațiile necesare pentru a ști cine și ce este ținta operațiunii (i se vor oferi fotografii, descrieri ale aspectului fizic, trecutul și activitatea prezentă a țintei și a legăturilor infracționale ale acesteia, detalii despre locuințe, locuri de ascundere, mod de operare etc.), i se va asigura legenda de acoperire și, în sfârșit, ofițerul de legătură (supraveghetorul), precum și sistemul de comunicare cu acesta (locuri de întâlnire, telefonic ș.a.m.d.), primar (telefoane periodice), secundar (locuri de întâlnire, în niciun caz la sediul instituției de care aparține și care l-a infiltrat) și sistemul de urgență (mesaje codificate ce exprimă stringența și urgența comunicării) [10, p.231-232].

Concluzii

Investigația propriu-zisă a agentului sub acoperire include:

- stabilirea legăturilor de încredere cu anumite persoane și crearea circumstanțelor ce contribuie la obținerea informației;
- efectuarea acțiunilor conform ordonanței procurorului.

Potrivit art.137 alin.(2) CPP RM, în procesul activităților desfășurate, investigatorul sub acoperire efectuează măsurile speciale de investigații autorizate în funcție de situația creată și conform convingerii personale.

Încetarea investigației și/sau retragerea agentului sub acoperire are loc atât în situații de operațiune reușită, cât și în alte situații. În funcție de circumstanțele cauzei și situația operativă, după efectuarea acțiunilor cu succes de către agentul sub acoperire sau în cazul situațiilor limită se realizează strategia de întrerupere ori de scoatere a agentului infiltrat din grupul infracțional.

Generalizând tezele prezentate *supra*, putem stabili că conduita agentului sub acoperire presupune ansamblul normelor de comportament sau de purtare, de care se ghidează agentul sub acoperire la realizarea scopurilor și sarcinilor stabilite de procuror, odată cu dispunerea investigației sub acoperire.

Conduita agentului sub acoperire se stabilește în funcție de modalitatea infiltrării operative a agentului, ținându-se cont obligatoriu de plenitudinea caracteristicilor investigației sub acoperire, așa cum sunt **secretul**, **violența** și **interacțiunea**, precum și în funcție de etapa la care se află investigația propriu-zisă.

În activitatea lor de culegere a datelor cu caracter probatoriu, agenților sub acoperire le este interzis să determine persoanele cu care interacționează la un comportament infracțional și să le instige în așa mod la săvârșirea unei fapte prevazute de legea penală, pentru ca apoi să le tragă la răspundere penală, pe baza probelor obținute astfel. Acest gen de activități (provocări) trece dincolo de limitele legii și este interzis de dispozițiile procedurale interne. Prin urmare, comportamentul agentului sub acoperire urmează să fie unul pasiv, pentru a exclude asemenea provocări.

Obligatoriu, conduita agentului sub acoperire trebuie coordonată de procurorul care dispune investigația sub acoperire, ca fiind garantul legalității și loialității administrării probelor în procesul penal. Or, în consecință, realizarea necorespunzătoare a sarcinilor și scopurilor stabilite agentului sub acoperire va fi imputabilă anume procurorului, care conduce sau exercită nemijlocit urmărirea penală.

Referințe:

1. Codul de procedură penală al Republicii Moldova, nr.122-XV din 14.03.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr.104-110/447, în vigoare la 12.06.2003.
2. Codul de procedură penală al României, actualizat prin Legea nr.135/2010, red. art.138. Disponibil: <https://legeaz.net/noul-cod-procedura-penala-ncpp/art-138> [Accesat: 16.09.2019]
3. OLTEANU, G., IACOB, A., GORUNESCU, M., DRAGOMIRESCU, B. *Metodologie Criminalistică – Structurile infracționale și activitățile ilicite desfășurate de către acestea*. București: AIT Laboratories SRL, 2008, p.243-244.
4. DIDĂC, V., CĂPĂȚICI, M., CUȘNIR, V., MORARU, V. *Tactica criminalistică. Activitatea operativă de investigații (pentru uzul audiențelor)*. Chișinău, 2009, p.22.
5. MÎRZAC, V., GLAVAN, B. *Utilizarea mijloacelor tehnice în activitatea specială de investigații*. Chișinău: Tipografia Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, 2014, p.34-35.

6. КУШНИР, И.В. *Оперативно-розыскная деятельность*. 2010. Disponibil: <http://be5.biz/pravo/o001/toc.htm> [Accesat: 16.09.2019]
7. ГОРЯИНОВА, К.К., ОВЧИНСКОГО, В.С., СИНИЛОВА, Г.К. *Теория оперативно-розыскной деятельности. Учебник*. Москва, 2004, p.360.
8. ШУМИЛОВ, А.Ю. *Оперативно-розыскная деятельность: вопросы и ответы. Книга II: Оперативно-розыскные мероприятия и меры*. Москва: Изд-во Шумилова И.И., 2010, с.88.
9. BOTNARU, T., GANENCO, A. *Istoria serviciilor secrete*. Chișinău, 2004, p.212.
10. CRISTESCU, D. *Investigarea criminalistică a infracțiunilor contra securității naționale și de terorism*. Timișoara: Solness, 2004, p.175-176, 231-232.
11. VOICA, D. Investigatorul sub acoperire, o nouă instituție a dreptului procesual penal român. În: *Revista Dreptul*, nr.5, 2004, p.8.
12. Index de termeni și abrevieri cu utilizare frecventă în documentele securității. Disponibil: <http://www.cnsas.ro/documente/arhiva/Dictionar%20termeni.pdf> [Accesat: 16.09.2019]
13. АБДУЛЛАЕВА, Н.Д. *Оперативное внедрение в деятельности оперативных подразделений органов внутренних дел*. Иркутск, 2007. Disponibil: <http://www.dissercat.com/content/operativnoe-vnedrenie-v-deyatelnosti-operativnykh-podrazdelenii-organov-vnutrennikh-del> [Accesat: 16.09.2019]

Date despre autor:

Artiom ENI, doctorand, Școala doctorală Științe Juridice, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: artiomeni@yahoo.com

ORCID: 0000-0003-1775-5074

Prezentat la 23.09.2019